

წყნარი ოკეანის ომის მიჯაჯახის კონცეფცია და შეფასება აშშ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ წრეებში

ლეილა(ია) ხუბაშვილი

*ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
თსუ ასოცირებული პროფესორი*

გიორგი ოქრიაშვილი

*„ნიუ-იორკ ტაიმსის“ საერთაშორისო მედიაპროექტის “Turning Points”
რედაქტორი საქართველოში*

მეორე მსოფლიო ომის დროს წყნარ ოკეანეში მიმდინარე პროცესები და ხასიათი დღემდე მკვლევართა სამეცნიერო ინტერესისა და დისკუსიის საგანია, რომელსაც სათავე დაედო ჯერ კიდევ 1941-1945 წლებში. იქ განვითარებულმა მოვლენებმა დიდი გავლენა მოახდინა საბრძოლო მოქმედებების საერთო მსვლელობაზე და ამერიკის შეერთებული შტატებისა და იაპონიის სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ვითარებაზე. ამ პროცესებში მნიშვნელოვანი როლი შესრულეს საინფორმაციო საშუალებებმა, პრესამ და რადიომ. მათ არსებითად განსაზღვრეს ამერიკული საზოგადოებრივი აზრი, ვინაიდან ამერიკულ საზოგადოებას ინფორმაციული პრობლემა ჰქონდა პერლ ჰარბორზე. აღნიშნული საკითხის სამეცნიერო შესწავლა აქტიურად დაიწყო აშშ-ის იაპონიაზე გამარჯვების შემდეგ. გაჩნდა უამრავი პუბლიკაცია 1941-1945 წლების წინააღმდეგობრივი მოვლენების შესახებ როგორც იაპონიაში, ისე შეერთებულ შტატებში. გამოიცა ომის მონაწილეთა მემუარები, რამაც ახალ სიმაღლეზე აიყვანა ომის ისტორიოგრაფიული კვლევა.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ომის დამთავრებისთანავე ჩამოყალიბდა ორი მთავარი სამეცნიერო სკოლა: „ოფიციალური“ და „რევიზიონისტული“. ოფიციალური სკოლის წარმომადგენლები: ს.მორისონი (Морисон С.Восходящее солнце над Тихим океаном. 1941 апрель 1942. Пер. с англ. М-СПБ 2002), უ. ლორდი (Lord W. Day of infamy. N-Y. 1957) ა.ბარკერი (Barker A. Pearl Harbor. N-Y. 1969), რ.ვოლშტეტერი (Wohlstetter R. Pearl Harbor: Warning and Decision. Stanford, 1963), ბედსეი (Badsay S. Pearl Harbor. N-Y. 1991) და სხვები სწავლობდნენ, ძირითადად, კონფლიქტის მიზეზებს, პერლ ჰარბორზე თავდასხმას და იაპონელთა სამხედრო ოპერაციებს პირველ ეტაპზე მეორე მსოფლიო ომის კონტექსტში. რუზველტის გამოსვლებიდან გამომდინარე ამტკიცებდნენ, რომ მხოლოდ იაპონიას ეკისრებოდა პასუხისმგებლობა წყნარი ოკეანის ომის დაწყებაში.

რაც შეეხება რევიზიონისტებს, მათი პირველი სამეცნიერო კონცეფცია ჩამოყალიბდა ჩ.ბირდის შრომებში: Beard Ch. American Foreign Policy in

the making 1932-1940. N-Y 1946; Beard Ch. President Roosevelt and the Coming of the War 1941. N-Y 1948. რევიზიონისტები ამტკიცებდნენ, რომ ძირითადი პასუხისმგებლობა ეკისრებოდა პრეზიდენტსა და სახელმწიფო დეპარტამენტს, რომლის პოლიტიკამაც ეკონომიკური ზეწოლა მოახდინა იაპონიაზე, რომელმაც საპასუხოდ ომი დაიწყო. აქედან გამომდინარე, წყნარი ოკეანის ომის დაწყების მიზეზების ისტორიოგრაფიას ფართო და წინააღმდეგობრივი ხასიათი აქვს.

1980 წლის ბოლოს და 1990 წლის დასაწყისში ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში გაჩნდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ნაშრომი, რომელიც მხარს უჭერდა ოფიციალურ ვერსიას პერლ ჰარბორზე თავდასხმის შესახებ, მაგრამ ნაკლებად აანალიზებდა მიზეზ-შედეგობრიობას, მაგალითად, ს. ჰორნი (Horn S. The Second Attak on pearl Harbor. Annapolis. 2005). ისტორიკოსების ჯგუფი სწავლობდა წყნარი ოკეანის ომის მიზეზებს საერთაშორისო ურთიერთობების კონტექსტში და გამოდიოდა მოვლენების ოფიციალური ინტერპრეტაციიდან. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ პერლ ჰარბორი ამერიკული საზოგადოებისა და პოლიტიკური ლიდერების მიერ განხილულია, როგორც შემობრუნების პუნქტი შეერთებული შტატების საგარეო პოლიტიკის დოქტრინაში, რამაც მას საშუალება მისცა, მოეპოვებინა ახალი საერთაშორისო სტატუსი. ამ ისტორიკოსების ჯგუფში შედიოდნენ: ჰ. ფიში (Fish H. The Boad to Pearl Harbor. Prinseton. 1950; Fish H.Churchill.Roosevelt. Stalin. Princeton. 1957), უ.ლანგერი და ს. გილსონი (Langer W. Gleason S. The Undeclared War 1940-1945. N-Y. 1953), ჩ. ბირდი, რ.დალექსი და სხვები, რამაც მათ საშუალება მისცა, მოეპოვებინათ ახალი საერთაშორისო სტატუსი.

პრობლემა, რომელიც ამ სკოლამ შეიმუშავა, იყო აშშ-ის ომამდელი საგარეო პოლიტიკა. პერლ ჰარბორზე თავდასხმის საკითხი აქ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს; რევიზიონისტებმა დაამტკიცეს, რომ აშშ-ის ომამდელი პოლიტიკა აგებული იყო იაპონიასთან სამხედრო კონფლიქტის პროვოცირებაზე. ამიტომაც ქვეყნის უმაღლესმა ხელისუფლებამ, პირველ რიგში, პრეზიდენტმა რუზველტმა, რომელმაც იცოდა თავდასხმის შესახებ, არ მიიღო პრევენციული და თავდაცვითი ზომები. რევიზიონისტების შრომებში არსებითი იყო აშშ-ის სამხედრო-პოლიტიკური ნრევების შეტევების შეფასება. ბირდისა და ტოლანდის წიგნებში ნაჩვენებია, რომ რუზველტის ადმინისტრაცია პერლ ჰარბორზე თავდასხმის შემდეგ ცდილობდა, დაეფარა თავისი „დანაშაული“ და საზოგადოების უკმაყოფილება სამხედროებზე გადაემისამართებინა. ამ ბრძოლის კვალს ისტორიკოსები პოულობენ არა მარტო პრეზიდენტის გამოსვლებში, არამედ საგამოძიებო კომისიის საქმიანობაშიც. თავდასხმის ყველა შეფასება, მათი აზრით, განპირობებული იყო წინააღმდეგობრივობით. რ. სტინეტი თავის წიგნში “Day of deceite: the truthabout FDR and Pearl Harbor”. N-Y. 2001 ამტკიცებს, რომ აშშ-ის პრეზიდენტის მიზან-

მიმართული პოლიტიკა იყო ამერიკის ომში ჩართვა და საზოგადოებისაგან თავდასხმის შესახებ ინფორმაციის დამალვა.

უკანასკნელ წლებში პერლ ჰარბორის თემა კვლავ აქტუალური გახდა და ახალი განვითარება პოვა ემილი როზენბერგისა (Rosenberg E. A Date Which Will Live: pearl harbor in American Memory. Durham.2003) და კენტ რიჩარდსონის (Richardson K. Reflections of Pearl harbor. An Oral History of December 7, 1941. Greenwood.2005) წიგნებში. მათ ძირითად თემას წარმოადგენს 1941 წლის 7 დეკემბრის თვითმხილველთა ჩანაწერები. ამერიკული ისტორიოგრაფია სავსეა სპეციალური გამოკვლევებით „წყნარი ოკეანის ომის შემობრუნების მომენტზე“. მათში ფართოდ არის განხილული მიდუეისთვის ბრძოლა და გამარჯვება, რომელიც, პერლ ჰარბორისგან განსხვავებით, უფრო მეტად იყო გაშუქებული პრესაში; 1942 წლის 4-6 ივნისის გამარჯვებას მიდუეის ატოლასთან მრავალრიცხოვანი წიგნები, სტატიები და ბროშურები მიეძღვნა. ამერიკული საზოგადოებრივი აზრის შექმნაზე მუშაობდა სახელმწიფო პროპაგანდა ჰოლივუდში, რადიო და პრესა, განსაკუთრებით, წამყვანი გაზეთები. რაც შეეხება იაპონურ ისტორიოგრაფიას, მაგალითისთვის დავასახელებთ იაპონურიდან რუსულ ენაზე თარგმნილ ორ მონოგრაფიას: „История войны на Тихом океане. В 5 томах. Ред.Усами Сэйдзи. М.1958 და Хаттори Т. Япония в войне 1941-1945. СПб.2000. მათში პერლ ჰარბორი განხილულია, როგორც იძულებითი ნაბიჯი, რაც გამოწვეული იყო აშშ-ის შეურაცხყოფელი და სასტიკი პოლიტიკის შედეგად. ასეთივე სულისკვეთებითაა დაწერილი ფ.აკირას და ხ. იკუხიტოს შრომებიც.

გვერდს ვერ ავუვლით კინემატოგრაფსაც, სადაც უკანასკნელ პერიოდში პერლ ჰარბორის თემა კვლავ აქტუალური გახდა. მაგალითისთვის დავასახელებთ ფილმებს: „პერლ ჰარბორი“, ამერიკული და იაპონური ვერსიები. „საიმპერატორო ლინკორის უკანასკნელი გზა. პერლ ჰარბორი-2“ {იაპონური ვერსია}; 2001-2013-2019 წლებში გადაღებული მხატვრული და დოკუმენტური ფილმები პერლ ჰარბორზე, მათ შორის დოკუმენტური ფილმები: „მეორე მსოფლიო ომი-პერლ ჰარბორი“; „პერლ ჰარბორის მოჩვენებანი“, „პერლ ჰარბორი-სამურაების საიდუმლო იარაღი“, „პერლ ჰარბორი“. მხატვრული ფილმები: „პერლ ჰარბორი“ {ახალი ვერსია}, „შეტევა პერლ ჰარბორზე“ და სხვა. პერლ ჰარბორის კატასტროფაში, როგორც წყნარი ოკეანის ომის დასაწყისის გაანალიზებაში, ასევე მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს ამერიკული პლაკატები. ეს ყოველივე წარმოდგენას გვიქმნის, დავადგინოთ ზოგიერთი განსაკუთრებულობა მასების ცნობიერებაზე გავლენის მოსახდენად. რასაკვირველია, გვერდს ვერ ავუვლით პრესისა და რადიომაუწყებლობის პროგრამების ანალიზსაც.

ამერიკული საზოგადოება, ისევე, როგორც სამხედროები, პირველი მსოფლიო ომიდან მოყოლებული იაპონიაში ხედავდა საფრთხეს. თუმცა

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1920-30-იან წლებში იაპონია არ ყოფილა ამერიკისთვის 1 მტერი. უფრო მეტიც, ჟურნალისტებიც და პოლიტიკოსებიც დარწმუნებული იყვნენ, რომ იაპონიასთან შესაძლებელი იყო დიალოგი, რათა ის ეიძულებინათ, რომ მიეღოთ მათთვის სასურველი გადაწყვეტილება. ასეთ პირობებში აშშ-ის ლიდერებმა დაინახეს უნიკალური შესაძლებლობა, მოეხდინათ იაპონური აგრესიის პერეორიენტაცია სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში საბჭოთა კავშირზე. ასეთ სიტუაციაში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა აშშ-ის სახელმწიფო მდივნის ჰ. სიმსონის პოზიციას – ამერიკულ პრესაში არც იაპონური საფრთხის შესახებ ინფორმაცია უნდა გაჟღერებულიყო და არც იაპონიის ექსპანსიური პოლიტიკის კრიტიკა 1931 წელს. ყველაზე ავტორიტეტულმა ამერიკულმა გამომცემლობებმა ზუსტად შეასრულეს ეს მოთხოვნა;

მანჯურიის ინციდენტის პირველივე ცნობისთანავე მათი სიმპათიები იაპონიის მხარეზე იყო: „ჩინეთის ჯარებმა იერიში მიიტანეს იაპონურ სამხედრო ნაწილებზე და ისინიც იძულებული გახდნენ, თავი დაეცვათ“ – წერდა გაზეთი “New York Times” (1931. September 21. P.7). კონფლიქტის მომდევნო დღეებში კი (21-23 სექტემბერს) ამერიკული პრესა იაპონიას რჩევასაც კი აძლევდა, რომ კონტრშეტევაზე გადასულიყო. ასეთივე აზრი ჩინური მხარის დანაშაულზე გამოთქმული იყო “New York Times” (1931. September 23. P.8) და “The Washington Post” (1931. September 21. P.2 და 1931. December 15. P.5) ფურცლებზე. ჩინურმა ინციდენტმა ცვლილებები გამოიწვია აშშ-ის როგორც საგარეო პოლიტიკაში, ისე სამხედრო-პოლიტიკური მოღვაწეების ცნობიერებაში, მაგრამ საზოგადოებრივი აზრი და პრესა განსხვავებული აზრის იყო. აღსანიშნავია ისიც, რომ 1937 წლის 7 ივლისის დაპირისპირება აშშ-იაპონიას შორის მაშინვე არ ასახულა საზოგადოებრივ აზრზე; პრესა არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებდა მომხდარს. 8 ივლისის ინციდენტი პრესამ გააშუქა, როგორც აგრესიის მორიგი ეტაპი ამომავალი მზის ქვეყანასა და ჩინელ ჯარისკაცებს შორის, რომლის გამოც იაპონური არმია იძულებული გახდა, შეტევა დაეწყო. “Telegraph-Herald”-მა დაბეჭდა იაპონელთა ვერსია, რომელშიც მთელი პასუხისმგებლობა დააკისრა ჩინეთის ჯარს.

1930 წლის პირველ ნახევარში იაპონიის ექსპანსიის შემდეგ ჩინეთში განსაკუთრებით აქტუალური გახდა აშშ-ის საგარეო პოლიტიკაში იაპონური საფრთხის პრობლემა. ამან განაპირობა 1936 წელს კორექტირება აშშ-ის თავდაპირველი გეგმების, რასაც დაემატა იაპონიის უარი, დაეცვა ვაშინგტონის კონფერენციის დადგენილებები. გარდა ამისა, აქტივიზაცია განაპირობა კონტრადმირალ ე. ზაქარიასის შენიშვნამაც იაპონიაში შექმნილ პოლიტიკურ ვითარებასთან დაკავშირებით, სადაც საკვანძო პოსტები დაიკავეს „არმიის ექსტრემისტებმა“. აშშ-ის ახალი საგარეო პოლიტიკის მიხედვით, გათვალისწინებული იყო, რომ მომავალი ომის დასაწყისი გახდებოდა იაპონელთა თა-

ვდასხმა ფილიპინებზე. გეგმის საფუძველი იყო თავდაცვით-თავდასხმითი ხასიათის; ფილიპინელ ჯარისკაცებს აუცილებლად უნდა შეენარჩუნებინათ მანილას ყურე კორეხიდორთან ერთად. ამავე დროს, აშშ-ის ფლოტს წყნარი ოკეანის ცენტრალური ნაწილის გავლით ალყა უნდა მოეხსნა ფილიპინებზე. განსაკუთრებით ხაზგასმული იყო, რომ აშშ-ის მთავარი სამხედრო-საზღვაო ბაზები წყნარ ოკეანეში თავდაცვისათვის უნდა მომზადებულიყო, მათ შორის, გარნიზონი ჰავაის კუნძულებზე, მიუხედავად იმისა, რომ გეგმაში არაფერი იყო ნათქვამი იაპონიის თავდასხმებზე არქიპელაგზე.

1938-1939 წლებში ევროპაში შექმნილი სიტუაციის გამო, აშშ-ის ახალი გეგმა შეიქმნა ომის შემთხვევაში რამდენიმე მოწინააღმდეგესთან. ამ გეგმას „ცისარტყელა“ ეწოდა. ეს იყო იაპონიასთან ომის გეგმის დასკვნითი ვერსია, რომელიც ნათლად გვიჩვენებს ამერიკული არმიისა და ფლოტის ოფიცრების ინფორმირებულობას. ახალი გეგმის შემუშავება დაიწყო 1938 წელს რუზველტის ბრძანებით. ახალ პოლიტიკურ ვითარებაში ვარაუდობდნენ, რომ ომი იქნებოდა არა მარტო იაპონიასთან, არამედ გერმანიასა და იტალიასთან. სულ შეიქმნა „ცისარტყელას“ 5 ვარიანტი. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო გეგმა „ცისარტყელა-5“. აშშ ომში ჩაებმებოდა ბრიტანეთთან და საფრანგეთთან ერთად. აშშ წყნარ ოკეანეში უნდა გადასულიყო ხანგრძლივ სტრატეგიულ თავდაცვაზე. მთავარ მოწინააღმდეგედ კი მოიაზრებოდა გერმანია. იაპონიის წინააღმდეგ მიზნობრივად მიმართული აქტიური მოქმედებების აუცილებლობა ამერიკულმა სტრატეგიამ დაინახა მხოლოდ გერმანიის მიერ ევროპის კონტინენტზე მოპოვებული გამარჯვებების შემდეგ.

გერმანიის თავდასხმამ პოლონეთზე, საფრანგეთის კაპიტულაციამ და ბერლინის პაქტზე ხელმოწერამ გაააქტიურა „ცისარტყელა-5“-ზე მუშაობა. სწორედ მას უნდა გაეცა პასუხი საერთაშორისო არენაზე შექმნილი ვითარებისთვის. ამასთანავე, სამხედრო-საზღვაო სამინისტროში განიხილებოდა საკითხი იაპონიაზე ეკონომიკური ზეწოლის შესაძლებლობაზე ბრიტანეთთან ერთად. ძალაში რჩებოდა „ცისარტყელა-1“ გეგმაც; აშშ-ს ნებისმიერ ფასად უნდა დაეცვა სამკუთხედი: ალიასკა-ჰავაი-ჰანამა. წყნარი ოკეანის ფლოტი კი კვლავ უნდა დაბრუნებულიყო პერლ-ჰარბორში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 1940 წლის მაისში, რუზველტის ბრძანებით, ფლოტი გადაიყვანეს კუნძულ ოაჰუზე. ჯერ კიდევ გადაწყვეტილების მიღებამდე, აშშ-ის წყნარი ოკეანის ფლოტის ადმირალი ჯონ რიჩარდსონი უაღრესად იყო შემოფოთებული იმის გამო, რომ ფლოტის მთავარი ბაზა გადატანილიყო ჰავაიზე. 1941 წლის 29 იანვრიდან 29 მარტამდე მიმდინარეობდა ბრიტანეთ-აშშ-ის მოლაპარაკებები. შედეგი იყო დოკუმენტი “ABC-1“-ის შედგენა, სადაც განხილული იყო მომავალი მოკავშირეების სამოქმედო ზონები ატლანტისა და წყნარ ოკეანეებში. მოყვანილი მაგალითები ნათლად გვიჩვენებს, რომ 1941 წელს ამერიკელი სამხედროები კარგად იყვნენ ინფორმირებულები აშშ-ია-

პონიის საკვანძო წინააღმდეგობრიობით. ადმირალი კიმელი და გენერალი შორტი მთელი წლის მანძილზე პერლ-ჰარბორამდე უამრავ ინფორმაციას იღებდნენ იაპონიის მხრიდან მოსალოდნელ საფრთხეზე.

ამერიკელი სამხედროების მემუარები და დოკუმენტები ამტკიცებს, რომ წყნარ ოკეანეში სიტუაცია კრიტიკული იყო და მხარეები ომისთვის ემზადებოდნენ. გენერალ ფ. მარტინისა და ადმირალ ჰ. ბლინგერის ანგარიში, რომელსაც ტიმოთი ბენფორდმა „ყველაზე შორსმჭვრეტელური სამხედრო დოკუმენტი“ უწოდა, 5 პუნქტისგან შედგება. მათგან პირველში მოცემულია იაპონიასთან ურთიერთობების შეფასება, რომელიც დახასიათებულია, როგორც „დაძაბული, დაუდგენელი და ცვალებადი“. შემდეგი 4 პუნქტი აღწერს წყალქვეშა ნავების თავდასხმას სწორედ პერლ-ჰარბორში ჯერ კიდევ ომამდე. ანგარიშში ასევე მოცემულია მონინააღმდეგის შესაძლებელი მოქმედი ძალების დაახლოებითი შეფასება: ორი დიდი ავიამზიდი (60 თვითმფრინავით) და ორი პატარა ავიამზიდი (20-30 თვითმფრინავით) თანამედროვე კრეისერების თანხლებით (Буранок С.О. 2015: 56). ყოველივე ეს ამტკიცებს, რომ ამერიკელი სამხედროები, მათ შორის ჰავაიზეც, აუცილებელ ინფორმაციას ფლობდნენ იმისათვის, რომ შეეფასებინათ რეალური საფრთხე იაპონიიდან 1941 წლის ბოლოს, მაგრამ არ სჯეროდათ პერლ-ჰარბორზე იაპონელთა თავდასხმის წარმატებისა. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ, მართალია, ისინი გარდაუვალ ომს ელოდნენ, მაგრამ ზუსტი ინფორმაცია მაინც არ ჰქონდათ მონინააღმდეგის პოტენციურ სამხედრო ძალებზე, რამაც, საბოლოო ჯამში, განსაზღვრა იაპონელთა მოულოდნელი თავდასხმა კვირა დღით, მიუხედავად მოსალოდნელი კონფლიქტისა და მზადებისა. პერლ-ჰარბორზე იაპონელთა აგრესიის მიზეზების კონცეფციის შემუშავებაში ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა აშშ-ის ხელისუფლების მიერ 1941-1942 წლებში ჩატარებულ გამოძიებას, რომელიც ცალ-ცალკე ჩაატარეს სამხედრო-საზღვაო მინისტრმა ფ. ნოქსმა და კომისიის მოსამართლე ო. რობერტსმა.

სწორედ ამ კომისიებმა პრესისა და ხელისუფლების დახმარებით პირველი ორიენტირები შექმნეს კონფლიქტის მიზეზების ყველა შემდგომი შეფასებისათვის. ორივე შემთხვევაში პასუხისმგებელი პირებისაგან მოითხოვდნენ არა მარტო 7 დეკემბრის კატასტროფის გამოკვლევას, არამედ იაპონური ექსპანსიის ხასიათისა და მიზეზების დადგენას. ამ უკანასკნელ საკითხში ნოქსიც და რობერტსიც ერთსულოვანი იყვნენ: რუზველტის ადმინისტრაციას მიანდეს, გადაენწყვიტათ პრობლემური საკითხი. თავის ანგარიშში კი არც ერთს გაუკეთებია მწვავე და ერთმნიშვნელოვანი განცხადება იმაზე, თუ რატომ დაიწყო იაპონიამ ომი. არავინ საუბრობდა დაკითხვის დროს მიზეზებზე. კომისიის დასკვნაში თავდასხმის შესაძლო მიზეზებზე ნათქვამი იყო, რომ პერლ-ჰარბორზე თავდასხმა განუყოფელი იყო ფილიპინებზე, გუამზე, უეიკზე, ჰონგკონგსა და მალაიზიაზე თავდასხმისაგან. ეს

აგრესიული ქმედებები კი იაპონიამ განახორციელა აღმოსავლეთ აზიაში ჰეგემონობის გამო აშშ-ის წინააღმდეგ, რომელთანაც ის სამშვიდობო ურთიერთობებში იმყოფებოდა. შეიძლება ითქვას, რომ ყველა დაკითხული ოფიცერი რუზველტის კონცეფციას ჰყვებოდა, რომელიც მან ჩამოაყალიბა 1941 წლის 8-9 დეკემბრის განმავლობაში, ასევე, 1942 წელს, 6 იანვარს. ამრიგად, როგორც მეორეხარისხოვანი, დამატებით ეს საკითხი არ გამოუძიებია სამხედრო-საზღვაო კომისიას.

მნიშვნელოვანი ცვლილებები იაპონიის თავდასხმის შეფასებაში მოხდა 1945 წელს. ის ემყარებოდა როგორც ამერიკულ, ისე იაპონურ დოკუმენტებს, რომელიც დიდი რაოდენობით გამოიკვლიეს 1945-1946 წლებში. ამ უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტების დამაგვირგვინებელი იყო მოკლე ცნობარი „პოლიტიკური სტრატეგია ომის დაწყებამდე“. ამ დოკუმენტში მოყვანილია დასკვნები წყნარი ოკეანის ომზე: „კონფლიქტი განვითარდა ჩინეთთან ინციდენტის გამო, – ნათქვამია მასში, რომელიც, თავის მხრივ, გამომდინარეობს მანჯურიის ინციდენტიდან“. დოკუმენტი, მართალია, რუზველტის კონცეფციას მიჰყვებოდა, მაგრამ მასში ახსნილი იყო იაპონია-ჩინეთის 1931 წლის კონფლიქტის მიზეზები: „შეზღუდული რესურსების კვალდაკვალ, იაპონიის საგარეო პოლიტიკაში ეკონომიკური ვითარება ყოველთვის თამაშობდა მნიშვნელოვან როლს. ერთ ერთი მთავარი მიზეზი, რამაც იაპონია აიძულა მოქმედება დაეწყო მანჯურიაში, იყო ეკონომიკური პანიკა, რომელმაც მოიცვა მსოფლიო 1929 წელს. იაპონია ამტკიცებს, რომ მანჯურიის 1931 წლის სექტემბრის ინციდენტი არ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც პოლიტიკური ექსპანსიის გამოვლინება, არამედ, როგორც თავისი უფლებებისა და ინტერესების დაცვა რეგიონში, რომელიც მან მიიღო რუსეთ-იაპონიის ომის შემდეგ“ – ნათქვამია დოკუმენტში (Political strategy Prior to the Outbreak of War. Part V. Washington, 1945: P. 70).

ამ სქემის მიხედვით, მაგრამ უფრო დანვრილებით, ომის მიზეზები აღწერილია აშშ-ის კონგრესის გაერთიანებული კომისიის დასკვნით ანგარიშში. იაპონიის აგრესიის წინამძღვრები აშშ-ის წინააღმდეგ ამ დოკუმენტში 1895 წლიდან იწყება, როცა „ჩინეთზე გამარჯვებისა და ფორმოზის მიღების შემდეგ იაპონიამ მიზნად დაისახა ჩინეთში გამაგრება“ (Буранок С.О. 2015: 65). იაპონელთა აგრესიაზე საუბრობს ამერიკელი ადმირალი შერმანი თავის მემუარებში. ის, პირველ რიგში, ასახელებს პირველ მსოფლიო ომს და ვაშინგტონის შეთანხმებას. ახასიათებს რა მის შედეგებს, ადმირალი ამტკიცებს, რომ იაპონიამ დაიკმაყოფილა ყველა მოთხოვნა და განამტკიცა თავისი პოზიციები წყნარ ოკეანეში, რომლის შედეგადაც დაიწყო მზადება აშშ-მა ომისათვის: „ჩვენმა მდუმარე თანხმობამ იაპონია უზრუნველყო, ებატონა აზიაში, რომელიც მისთვის ასე აუცილებელი იყო შემდგომი დაპყრობებისათვის“, – წერს შერმანი (Шерман Ф. 1999: 21-27).

ენერალ-მაიორი კლერ ჩენოლტი კი თავის მემუარებში პირდაპირ სვამს საკითხს აშშ-ის პასუხისმგებლობაზე იაპონელთა აგრესიის გამო: „პირველ-მა იაპონურმა აგრესიამ მანჯურიაში 1931 წელს პოტენციურ დამპყრობელს უჩვენა, რომ მსოფლიო მზად არ არის კოლექტიური უსაფრთხოებისათვის. ასეთი პოლიტიკის შედეგი იყო პერლ-ჰარბორზე თავდასხმა, თავდაცვა კი, გენერლის დახასიათებით, სრულიად მოუმზადებელი აღმოჩნდა მის მოსაგერიებლად, რამაც ჩვენ კატასტროფის ზღვარზე დაგვაყენა“ (Report of the So-int Committee on the investigatin of the Pearl Harbor attack. Washington 1946: P.1).

იაპონიის ექსპანსიის წარმატებებზე (1937-1941) და აშშ-ის საგარეო პოლიტიკაზე საუბრობს კონტრადმირალი ჰ. კიმელი, აშშ-ის წყნარი ოკეანის ფლოტის ყოფილი მთავარსარდალი, მაგრამ მისი შეფასება ძალიან განსხვავდება ჩენოლტის „ბრალმდებლური“ მოსაზრებებისგან. კიმელი თავის წიგნში ცდილობს დაამტკიცოს, რომ აშშ-ის მიზანმიმართული, პროვოკაციული ქმედება იაპონიის მიმართ იყო მთავარი მიზეზი აგრესიის, ომისა და პირველი მარცხისა. სხვა შესაძლო მიზეზებს ომის დაწყების შესახებ კიმელი არ ასახელებს. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ იაპონიის ექსპანსიის უმნიშვნელოვანესი ეტაპები ამერიკელი სამხედროების მოგონებებში, ძირითადად, ახსნილია აშშ-ის საგარეო პოლიტიკური მიზეზებით, რაც წარმოადგენილია „ბუხართან საუბრებით რუზველტთან 1941 წლის 8 დეკემბერი“, „მანჯურიის ინციდენტი“, „ჩინური ინციდენტი“, „სამთა პაქტის დადებით“ და საფრანგეთის კოლონიების ოკუპაციით ინდოჩინეთში (Ченнолт К. Л. 2006:123)

ასეთია წყნარი ოკეანის ომის მიზეზების შესახებ ინფორმაციის უმნიშვნელოვანესი წყაროები, რომლებიც ემსახურებოდნენ ამერიკულ საზოგადოებაში იაპონიის აგრესიის ჩამოყალიბებას. ეყრდნობოდნენ რა ამ მონაცემებს, მემუარისტები ომის შემდგომ პირველ ათწლეულში წყნარი ოკეანის ომის მიზეზების შესწავლისას, ძირითადად, მიჰყვებოდნენ იმ ისტორიოგრაფიულ კონცეფციას, რომელიც ცნობილია „ოფიციალურისა“ და „რევიზიონისტულის“ სახელით.

დაბოლოს, დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ: 1. იაპონია აშშ-ის სამხედრო-პოლიტიკურ ხელმძღვანელობას მიიჩნევდა წყნარ ოკეანეში, როგორც მთავარ მეტოქეს 1920 წლიდან, კონკრეტულად კი, ვაშინგტონის ხელშეკრულების შემდეგ. 2. 1931 წლიდან აშშ, რომელსაც გარდუვალად მიაჩნდა ომი წყნარ ოკეანეში, ცდილობდა, რომ ეკონომიკური ზეწოლა მოეხდინა იაპონიაზე და მისი აგრესია მიემართა საბჭოთა კავშირის ან ჩინეთისაკენ. ამის მაგალითია ტანაკას მემორანდუმი. 3. 1936 წლის შემდეგ აშშ ომისთვის ემზადებოდა. ამაზე მეტყველებს არა მარტო ომის სცენარის შემუშავება, არამედ ბიუჯეტი, ფლოტისა და ავიაციის გაფართოება ბაზებთან ერთად, წყალქვეშა გემებისა და სადესანტო ძალების შექმნა. 4. პერლ ჰარბორზე თავდასხმისთანავე უმაღლეს დონეზე იწყება ოფიციალური კონცეფცი-

ის ჩამოყალიბება ომის მიზეზებთან დაკავშირებით, რასაც სათავე დაუდო პრეზიდენტმა რუზველტმა, პრესა კი აქტიურად ავრცელებდა საზოგადოებაში მის ვერსიას. 5. პერლ ჰარბორზე თავდასხმის წლისთავს უკავშირდება ორი ძირითადი მოვლენა: გამოქვეყნდა ნოქსის კომისიის შედეგები და მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება სპეციალური კომისიის შექმნისა და კიმელისა და შორტის პასუხისგებაში მიცემისა. გამოქვეყნდა რობერტსის კომისიის შედეგები. 1945 წლის 29 აგვისტოს პრეზიდენტმა ტრუმენმა პრესკონფერენციაზე წარადგინა სამხედრო და სამხედრო-საზღვაო კომისიის ანგარიში, რამაც სათავე დაუდო კონგრესის მიერ საგამოძიებო კომისიის შექმნას, რომელმაც გამოიძია 7 დეკემბრის კატასტროფა. პერლ ჰარბორი გახდა ომის ტრაგიკული დასაწყისის სიმბოლო.

ამრიგად, წყნარ ოკეანეში მიმდინარე მეორე მსოფლიო ომი იაპონიის უპირობო კაპიტულაციით და ატომური კატასტროფით დამთავრდა, რომელსაც ორმაგი დამცირების ატანა მოუხდა: ერთი მხრივ, თავისი ისტორიის მანძილზე იაპონია პირველად დამარცხდა. მეორე მხრივ, უცხო ქვეყნის ჯარებმა მისი ტერიტორიის ოკუპაცია მოახდინეს. აშშ-ის მკაცრი კონტროლის ქვეშ ამომავალი მზის იმპერია დემოკრატიული განვითარების გზას დაადგა და ომის, ოკუპაციისა და ჩამოშლილი ეკონომიკის შედეგად მიღებული ტრამვების მოშუშებას შეუდგა. 1952 წელს კი დამოუკიდებლობა დაიბრუნა და აშშ-ის შემდეგ რიგით მეორე ეკონომიკის მქონე ქვეყნის სტატუსი მოიპოვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

დოკუმენტები:

1. Report of Roberts Commission. Washington. 1946.
2. Report of the Soint Committee on the investigatin of the Pearl Harbor attack. Washington 1946.

პრესა, როგორც წყარო:

1. New York Times. 1931. September 21. P.7.
2. New York Times. 1931. September 23. P.8.
3. New York Times. 1931. December 15. P.5.
4. The Washington Post. 1931. September 21. P.2.
5. The Washington Post. 1931. December 15. P.5.
6. Adresses and Messages of Franklin D. Roosevelt. Washington, 1942. P. 128.
7. Andrew Gordon. Postwar Japan as History. University of California Press. 1999.
8. Badsay S. Pearl Harbor. N-Y. 1991.
9. Diplomatic Bluebook 2017. Ministry of Foreign Affaris, Japan-Japanese Diplomacy and International Situation in 216.

10. Lord W. Day of infamy. N-Y. 1957.
11. Horn S. The Second Attak on pearl Harbor. Annapolis. 2005.
12. Fairbanc J. Craig A. east Asia, The Modern Transformation. Boston.1965.
13. Wohlstetter R. Pearl Harbor: Warning and Decision. Stanford, 1963.
14. Wray H. Conroy H. Japan Examined. Honolulu. University of Hawaii Press. 1983.
15. Буранок С.О. Тихоокеанская война в оценке американского общества (1941–1945). Диссертация. Самара 2015.
16. История дипломатии. М-Л. 1945, т.3.
17. История Японии. 1868-1998. Т.П. Ассоциация японоведов.М.1998.
18. История войны на Тихом океане. В 5 томах. Ред.Усами Сэйдзиро. М.1958.
19. Морисон С. Восходящее солнце над Тихим океаном. 1941 апрель 1942. Пер. с англ. М- СПб 2002.
20. Петров Д.Б. Япония в мировой политике. М. 1965.
21. С. Сайто. Тайхэйе дзидай. Эпоха Тихого океана. Токио. 1985.
22. Хаттори Т. Япония в войне 1941-1945. СПб. 2000.
23. Шерман Ф. Война на Тихом океане. Авианосцы в бою. М-СПБ. 1999.
24. Ченнолт К. Л. Путь бойца: американская авиация в войне на Тихом океане. М. 2006.
25. Япония. Конец XX века. М. 1996.

The concept and assessment of the causes of the Pacific War in the US socio-political circles

Leila (Ia) Khubashvili

*Doctor of History, Associate Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisis State University*

Giorgi Okriashvili

*Editor of New York Times International Media Project,
“Turning Points” in Georgia*

Abstract

The scientific study of this issue actively began after the victory of the United States over Japan. Numerous publications have been published both in Japan and in the United States, on controversial events of 1941-1945. Memoirs of war participants have been published, which took the historiographical research of the war to the new level. At the end of the war, two major scientific schools were established in the United States: the “official” and the “revisionist.”

The first scientific concept of “revisionists” was formed in Charles Austin Beard’s works: *American Foreign Policy in the making 1932-1940*, N-Y 1946, “*President Roosevelt and the Coming of the War 1941*”, N-Y 1948. The revisionists argued that the main responsibility lay with the President and the State Department, whose policies had put economic pressure on Japan, which had begun a war in response.

In the late 1980s and early 1990s, several important works appeared in American historiography that supported the official version of the attack on Pearl Harbor, but did little to analyze the cause-and-effect, e.g. Steve Horn’s “*The Second Attack on the Pearl Harbor*” (Annapolis. 2005).

The problem, elaborated by this school, was the pre-war foreign policy of the United States. The issue of the attack on Pearl Harbor plays an important role here; the “revisionists” argued that U.S. policy before the war was built to provoke a military conflict with Japan.

In recent years, the theme of Pearl Harbor has become relevant again, with new developments in books by Emily S. Rosenberg (Emily S. Rosenberg, “*A Date Which Will Live: Pearl Harbor in American Memory*”, Durham, 2003) and Kent D. Richardson (Kent D. Richardson, “*Reflections of Pearl Harbor: An Oral History of December 7, 1941*”, Greenwood, 2005). As for Japanese historiography, for example, we will name two monographs translated from Japanese into Russian: “*History of the Pacific Ocean*”, in five volumes, Ed. Osami Seijiro, Moscow 1958 and Takushiro Hattori, “*Japan in the War of 1941-1945*”, Saint Petersburg, 2000. In them, Pearl Harbor is seen as a coercive move caused by humiliating and brutal policy, conducted by the United States. Works of Fujiwara Akira and Hata Ikuhiko are written in the same spirit, as well.

Finally, the following should be noted as a conclusion:

1. Japan has regarded the US military-political leadership as a major rival in the Pacific since the 1920s, specifically after the Washington Treaty;
2. Since 1931, the United States, which considered war in the Pacific Ocean inevitable, sought to exert economic pressure on Japan and redirect its aggression towards the Soviet Union or China. An example of this is the Tanaka Memorandum.
3. After 1936, the United States was preparing for war. This is evident not only by the development of a war scenario, but also by the budget, the expansion of the fleet and aviation along with the bases, the creation of submarines and landing forces;
4. As soon as the attack on Pearl Harbor took place, the official concept of the causes of war began to develop at the highest level, led by President Roosevelt, and the press actively distributed its version to the public;

5. On the anniversary of the attack on Pearl Harbor, two major events took place: the results of the Knox Commission were published, and a decision was made to set up a special commission and hold Kimmel and Short in charge. The results of the Roberts Commission have been published. On August 29, 1945, President Truman presented a report of the Military and Naval Commission at a press conference, which led to the establishment of a commission of inquiry by Congress, which investigated the December 7 disaster. Pearl Harbor has become a symbol of the tragic beginning of the war.